

Postoje dospělých uživatelů k češtině

Helena Chýlová

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY, FPE ZČU v Plzni
kontakt: chylova@kcj.zcu.cz

Prezentace anketní sondy

- výsledky dotazníkového šetření
- **2012/2013: 100 studentů** bohemistiky na FPE ZČU v Plzni
- **2018/2019: 100 učitelů** českého jazyka a literatury na 2. stupni ZŠ a SŠ v Plzeňském kraji
- **sonda: 14 otevřených otázek**
- postoje k češtině jako jazyku národnímu i k jazyku spisovnému v souvislosti s projevy jazykového purismu v současnosti
- **odpovědi učitelů**

1. Co pro vás představuje čeština?

- *Je to můj mateřský jazyk (49x);*
 - *Rodný jazyk, pocit domova, mám jej rád(a). (15x)*
 - *Je mým rodným jazykem, je znakem národa. (15x)*
 - *Rodný jazyk, jazyk každodenní komunikace, nástroj mého myšlení.*
 - *Jazyk, kterým mluvím, kterému rozumím, který je krásný a umožňuje vyjádřit všechny myšlenky s velkou přesností. (12x)*
 - *Spisovný jazyk je pro mě prostředek v pracovní komunikaci a slouží mně pro správně psanou formulaci slov. (6x)*
 - **S:** *miluji ho (jazyk, 38x).*
-

2. Co pro Vás představuje spisovný jazyk a kdy jej užíváte?

- *Používám ho v písemném projevu. Očekávám ho ve veřejném prostoru, v rozhlase atd., kde mě hovorový jazyk ruší. (26x)*
- *Správné užívání češtiny podle pravidel pravopisu. (23x)*
- *Spisovný jazyk je pro mne meta, které se snažím dosáhnout v oficiální komunikaci, užívám ji v práci. (21x)*
- *Jazyk, který užívám v oficiálním styku, na úřadě. (12x)*
- *Způsob správného vyjadřování. Užívám ho výhradně v psaném projevu, při úředních jednáních a trochu při mluvení s dětmi. (10x)*
- **U: Spisovný jazyk je útvar národního jazyka, který reprezentuje tradici, vývoj, vrcholnou úroveň jazyka. Užívám jej běžně v práci (tedy při vyučování), v komunikaci s nadřízenými, při jednání na úřadech, v písemném projevu (e-mailová komunikace, články na internet).**

3. Zajímáte se o český jazyk i po ukončení středoškolského / vysokoškolského studia? Pokud ano, uveďte, jak konkrétně:

- *Ano, změny v pravidlech pravopisu. (30x)*
- *Nejčastěji z Internetové jazykové příručky. (28x)*
- *Trochu ano, hlavně díky své manželce. Ukazuje mi zajímavé jazykové jevy, knihy s pěkným jazykem, nešvary v našich médiích. (15x, i díky manželovi, příteli, dceři, synovi).*
- *Zajímají mě obecně změny jazyka v souvislosti s angličtinou, s IT a jiným životním stylem. Příležitostně si přečtu i nějaký jazykový sloupek.*
- *U: Ano, je to oblast mé profese. Účastním se odborných seminářů, čerpám informace z odborných periodik, publikací.*

4. Odkud čerpáte informace o češtině, o jednotlivých jazykových jevech?

- *Z pravidel pravopisu (35x).*
- *Nejčastěji z Internetové jazykové příručky. (28x)*
- *Vyplňuji si testy k maturitám. (6x)*
- *Z toho, co si pamatuji ze střední školy. Jinak spíš náhodně. Výjimečně něco vyhledám ve slovníku či googlu.*
- *V Lidových novinách vycházela stručná pravidla, dále se ptám svého vnuka / vnučky – studenta (bratra, manžela) ale tam (u vnuka / vnučky) většinou narážím (ví méně, než já).*
- **U: Ze svého studia, z odborné literatury, z poznatků z odborných seminářů.**

5. Znáte pojem jazyková kultura? Co si pod ním představíte?

- *Pojem znám. Představuji si mluvený nebo psaný projev, který je z jazykového hlediska správný, není vulgární, nevyskytují se v něm „otřepané fráze“, sděluje nějakou skutečnost; je příjemné, když je vtipný, když je v něm využito všech možností, které náš jazyk skýtá; Správné a kultivované vyjadřování. (12x)*
- *Pod pojmem jazyková kultura si představuji zachování určité nepominutelné úrovně psaného slova a běžnou verbální komunikaci; vysokou úroveň jazyka. (10x)*
- *Vědomé používání jazyka.*
- *U: Kultivované vyjadřování, zvláště v oblasti veřejné komunikace. Je to snaha o jazykově správné vyjadřování, o udržování vysoké kvality jazykového projevu. Neodpovědělo 28 respondentů.*

6. Co je podle Vás kritériem/ zdrojem/ hlediskem jazykové správnosti?

- *Nevím, asi to, co mě učili ve škole. (27x)*
- *Ctím základní pravidla pravopisu, jinak se řídím citem; Pravidla českého pravopisu. (20x)*
- *Na tuto otázku neumím odpovědět, nesnažím se jazyk hodnotit z hlediska jazykové správnosti. (15x)*
- *Vyjadřování, které je příjemné uchu posluchače, tj. srozumitelné, věcné, bez vulgarismů, nesrozumitelných termínů, vycpávkových slov apod. (12x)*
- *Knihy (měla by být).*
- *U: Informace v kodifikačních příručkách (PČP, SSČ), v Internetové jazykové příručce UJČ, v Příruční mluvnici češtiny.*

7. Který jazykový projev považujete za správný?

- *Nejsem kompletní k tomu hodnotit správnost, nesprávnost jazykového projevu.*

(15x)

- *Ten, který je v souladu s osobou, která ho používá, s přihlédnutím ke konkrétní situaci; ten, který se používá v situaci tak, jak to vyžaduje. (12x)*

- **U: *Takový, který odpovídá komunikační situaci, funkci a účelu.***

8. Co by mělo podle Vás být cílem vyučování českému jazyku ve škole?

- *Kromě zvládnutí pravopisu také pěstování vztahu k české literatuře i kultuře obecně. (20x)*
- *Dostatečná slovní zásoba, umět se vyjádřit, nedělat chyby. (16x)*
- *Naučit komunikovat přiměřeně různým situacím běžným i méně běžným. (12x)*
- *Cílem vyučování českému jazyku ve škole by měl být správný ústní a písemný projev. (10x)*
- *U: Porozumění psanému i mluvenému textu, znalost pravopisu. Pěstování dovednosti vytvořit smysluplný text, adekvátně využívat jazykové a stylistické prostředky vzhledem ke komunikační situaci. Cílem by mělo být i pomáhat utvářet kladný vztah k literatuře a osvojit si základní znalosti z české i světové literatury.*

9. Kultivovaným vyjadřováním rozumím:

- *Spisovnou a slušnou češtinu. (26x)*
- *Jazyk bez zbytečných vycpávek a slovní vaty. I hovorový jazyk může být kultivovaný, naopak spisovný by v určitém prostředí působil nepatřičně.*
- *Vyjadřování odpovídající situaci a druhu komunikace, možná o něco lepší než většina společnosti v dané situaci očekává.*
- *U: Vyjadřování, které usiluje o projev jazykově správný a pestrý, přístupný posluchačům; vyvaruje se parazitních slov, frází, klišé; je přiměřený situaci a účelu.*

10. Jak hodnotíte současný stav jazyka?

- *V obecném povědomí dost zanedbávaný. Neuspokojivý. (27x)*
- *Je takový, jak se o něj staráme, jaký je náš národ. (17x)*
- *Hrozně!!! (10x)*
- *Lidé v mém okolí na znalost českého jazyka nerezignovali, z čehož soudím, že současný stav není tragický. Dříve mezi studenty a nyní mezi mými známými je stále dost velkých čtenářů, lidí schopných „zplodit větu“, lidí se zájmem o současnou literaturu. Já tedy vidím současný stav jazyka optimisticky; Optimisticky, dobrý. (12x)*
- *U: I když se může zdát stav českého jazyka neuspokojivý (viz negativní jevy níže), je třeba zároveň vnímat pozitivní snahu škol bojovat s těmito jevy. Při vyučování se více užívají interaktivní metody, klade se důraz na samostatný projev žáků, na porozumění textu a jeho interpretaci. K tomuto trendu přispívá i státní maturita, která klade důraz na spisovné vyjadřování, na užívání vhodných jazykových prostředků vzhledem k funkci projevu, na seznámení se zásadními díly české a světové literatury. Čtení se stává opět „moderní“, překvapivě k tomu přispívají i sociální sítě, kde mohou lidé sdílet své zážitky z četby, vychází velká řada literárních děl, která mohou oslovit současného čtenáře.*

11. Vadí Vám něco v současnosti na češtině? Pokud ano, uveďte:

a) **Obecně:** *Vulgarismy v médiích, v televizi.* (26x) *Vulgarismy.* (20x)

- *Vadí mně byrokratizace na úřadech, jejímž prostředkem se stávají těžko srozumitelné texty psané v češtině. Jazyk úřední komunikace, jazyk práva, právníků.* (15x)
- *Užívání nespisovného jazyka i v oblastech a situacích, kde bych dal přednost spisovnému jazyku (media, politika ...)* 14x
- *Pronikání slov cizího původu, především z angličtiny.*
- *Nadužívání zdvořilých, velké množství zdvořilých.*
- *Vadí mi gramatické chyby v knížkách (hlavně v knížkách pro děti). Shoda podmětu s přísudkem a číslovky – denně chyby např. v TV zprávách.*
- *Nesrozumitelné zkratky v elektronické komunikaci.*

11. Vadí Vám něco v současnosti na češtině? Pokud ano, uveďte:

- **U:** *Gramatické i stylistické chyby v člancích na internetu. (Nemyslím diskuze pod články, tam je úroveň komunikace opravdu tristní) - Úlovky získané během jedné hodiny "brouzdání" na internetu dne 6. 2. 2019: titulek Chronický únavový syndrom dokáže zničit život. Jak se mu vyvarovat., ...se více identifikovala se Spojeným království., Stály proti sobě irští katolíci proti loajalistickým protestantům., Svoji odbojovou činností převedl desítky lidí přes hranice., ...zachránil skupinku od blížícího se nebezpečí. (nalezeno na Novinky na Seznamu, stránka ČtiDoma.cz aj.)*

11. Vadí Vám něco v současnosti na češtině? Pokud ano, uveďte konkrétně:

b)

- *Anglicismy; Je šílené, když slyšíte polovinu věty česky a polovinu anglicky; anglické nápisy, reklama, písně... (25x)*
- *Jazyk reklam a sloganů. Nevadí mi „vychytávky“ a „vymazlené“ apod. u teenagerů, ale na billboardech ano.*
- *Nadskakuji, když slyším např. dvacet jedna mužů nebo děvčata si šly zaplavat.*
- *U: Nadužívání neslovesných vět v ústním projevu (př. Velká gratulace. X Gratuluji vám.). Nevhodné užívání některých výrazů, např. neskutečný (neskutečný úspěch, neskutečná náhoda). Užívání parazitních výrazů (jakoby, prostě, vlastně ...). Nadužívání vulgárních výrazů v běžné komunikaci.*
- *neznalost časování slovesa být – aby jste, abychom, kdyby jste*
- *anglicismy – showroom, oversize oblečení*
- *moderní slovní obraty – jsem ráda za..., mějte hezký den, jsem s pozdravem*
- *nadužívání jakoby – já jsem tam jakoby šel, dali jsme si jakoby oběd...(i jiná slova: prostě, vlastně, jistě)*
- *v restauraci – kávička s mlíčkem, meníčko, pivíčko, kolik knedlíčků...*

12. Jak se díváte na užívání cizích slov v současné češtině?

- *Zbytečné tam, kde máme české slovo. Zvlášť to tahá za uši, když ho uživatel použije špatně. (18x)*
- *Vadí mi. (17x)*
- *Nevyhnutelnost, svět se vyvíjí velice rychle, vznikají nové věci, postupy ... a následně nová slova a samozřejmě ve většině se tak děje především v cizině. Čeština na ně může reagovat převzetím nebo vytvořením vlastních. Dávám přednost převzetí, dává mi to v současnosti větší smysl. (15x)*
- **U: Pokud jsou funkční, nevadí mi. Nevhodné je užívání "čengličtiny", firemního newspeaku v určitých profesních oblastech (management, marketink, IT), např. feedback, meetink, vykomunikovat, nabriefovat...**

13. Je třeba podle vašeho názoru současnou češtinu nějak ochraňovat? Pokud ano, uveďte prosím před čím konkrétně.

- *Myslím si, že jazyk se ochrání sám, čas ukáže, co se v jazyce zabydlí a co ne (a to se mi jazyce líbí). Čili myslím si, že jazyk není potřeba ochraňovat. (15x) Neochraňovat. (13x)*
- *Právě před spoustou cizích slov. Často je používáme, aniž bychom znali jejich správný význam a přitom to můžeme říci krásně a libozvučně česky. (17x)*
- *Před „profesionály“ v tisku, v televizi, v rozhlasu, v tisku... Před některými politiky, kteří používají různé fráze...; Češtinu je třeba chránit zejména v mediích, která jsou nejvíce veřejností sledovaná a nesprávným projevem moderátorů tak nebezpečí vystavená. (15x)*
- *Před tím, aby se slangové výrazy (viz 11. otázka) dostávaly do běžné, vlastně oficiální řeči. Připadá mi, že to jazyk degraduje a působí infantilně. (10x)*
 - *Dbát více o čistotu jazyka. (10x)*
- *U: Myslím si, že ne. Nevěřím na žádné „zásahy shora“, jazyk je živý organismus, reaguje na změny ve společnosti a myslím, že není možné ho uměle regulovat. Záleží na každém z nás (a na učitelích především), jak budeme s jazykem zacházet, jak ho budeme svým žákům přibližovat a utvářet vztah k němu.*

14. Domníváte se, že vy sami se někdy prohřešujete proti současnému jazyku?

Uved'te prosím, jak nebo kdy konkrétně.

- *Ano, velice často komunikuji přes e-mail a používám nejen spisovný jazyk; píšu a mluvím nespisovně. (25x)*
- *Do mého jazyka pronikají anglicismy. (18x)*
- *Ano, v mluveném projevu se často slyším, jak mi chybí přesné slovo a často tam vnikne nějaká vycpávka, vycpávková slova. (15x)*
- *Dialekt ... (10x)*
- *U: Proti současnému jazyku bych se prohřešovala užíváním archaismů. Ale pokud jsou touto otázkou myšleny jazykové normy a spisovný jazyk, tak se občas prohřeším vulgárními slovy (zvláště při řízení auta), užíváním obecné češtiny v běžné komunikaci. Při vyučování se však snažím užívat spisovnou (hovorovou češtinu).*

Závěr

- **Zjištění:**
- v názorech a postojích současných dospělých uživatelů jazyka jsou doloženy emocionální a axiologické postoje k mateřskému jazyku
- jazyk má silnou symbolickou a národně-reprezentativní hodnotu
- učitelé neznají exaktně význam vybraných termínů, problém: spisovný jazyk
- s postoji k jazyku jsou spojena i puristická stanoviska
- vztah k cizím slovům, odmítání velkého množství anglicismů, představa, že dnešní češtinu je třeba ochraňovat
- projevy mírného, lexikálního, apologetického purismu

